

ZBORNİK O PASIONSKOJ BAŠTINI LIKE

Muka kao nepresušno nadahnuće, *Pasionska baština Like*,
Zbornik radova XII. međunarodnog znanstvenog simpozija,
Udruga Pasionska baština, Zagreb, 2019., urednik Jozo Čikeš

U lipnju 2018. godine u Gospiću je održan XII. međunarodni znanstveni simpozij *Muka kao nepresušno nadahnuće kulture-Pasionska baština Like* u organizaciji udruge Pasionska baština. Radovi sa simpozija objavljeni su u zborniku *Pasionska baština Like* koji je objavljen u Zagrebu 2019. godine. Na naslovnici zbornika je fotografija Crkve hrvatskih mučenika na Udbini. Sadrži trideset članaka raspoređenih u četiri cjeline: *Povijesni tijekovi-Domovinski rat*, *Književnost*, *Glazba*, *Likovnost*. Zbornik se otvara govorom gospićko-senjskog biskupa msgr. Zdenka Križića s otvaranja simpozija.

Prva cjelina *Povijesni Tijekovi-Domovinski rat* ima devet radova koji se uglavnom odnose na 18. stoljeće, Domovinski rat i crkvu na Udbini. Već ovdje mora se primijetiti da radovi u zborniku nemaju istu, vjerojatno zadanu uputama o pisanju, strukturu te da pripadaju različitim diskursima od znanstvenog do publicističkog diskursa. Možda ih je trebalo u tom smislu i organizirati u zborniku. Krenimo redom od Ivana Balte koji piše o zadrugama u ličkom dijelu Vojne krajine, životu i raspadanju istih, o krajišniku koji je istovremeno vojnik i seljak te mu je život određen satnijom i kućnom zadrugom. Mijo Korade analizira pasionske elemente u pučkim misijama 18. stoljeća koje su trebale obnoviti i potaknuti vjerski život. Pučke misije u hrvatskim krajevima slijede tradiciju srednjovjekovnih i donose novu dramatiku i emocionalnost. Ivan Missoni govori o pasionskim temama u molitveniku *Pisme duhovne* karlovačkih kapucina iz 1750. godine te ih analizira na slovo-pisnoj i jezičnoj razini. Blanka Matković u opširnom tekstu govori o ratnim zločinima počinjenim nakon Ličko-primorske operacije 1945. godine od strane JNA i nove vlasti na području Gospića, Ličkog Osika, Korenice i Otočca gdje je evidentirano 15 grobišta. Vrlo zanimljiv tekst *Poetika otpora u antititovskom diskursu* autora Zvonka Matića

polazi od ideje da se mora i treba „progovoriti i interpretirati društveno sjećanje pa i onih poraženih.“ (2019:106). Govori o neorganiziranom otporu kroz poetsko stvaralaštvo. Zapisao je tekstove kazivača na temu hrvatstva i Tite, drugog svjetskog rata (Tito, partizani-ustaše, Pavelić) te u navedenom kontekstu o Bleiburgu, agrarnoj reformi i kolektivizaciji, radnim akcijama. Poetika otpora imala je najdramatičnije posljedice u lokalnim zajednicama koje su bile snažno podijeljene. Vrlo je intiman tekst Mile Pecića o patnjama u Domovinskom ratu, posebice djece, staraca, zarobljenih, okupiranih i ratnika te piše o snazi oproštenja i molitve koje će doprinijeti spasenju zlih. Ante Bežen piše o nacionalnom ozračju Crkve hrvatskih mučenika na Udbini koja sjedinjuje tri dijela, svetište, kriptu nazvanu učionicom hrvatske povijesti i križni put. Podizanjem crkve iskazuje se domovinska zahvalnost svim žrtvama od Krbavske bitke do danas. Gospičko-senjski biskup u miru Mile Bogović, neimar je Crkve hrvatskih mučenika te u tekstu iznosi ideju o Udbini, odnosno Krbavskom polju podno Crkve kao svehrvatskom grobu neidentificiranih stradalnika i Hrvatskom križnom putu. Iznosi prijedlog postaja križnog puta: „1. Bleiburg: Isusa osuđuju na smrt 2. Vukovar: Isus pada pod križem 3. Krbavsko polje: Isusa polažu u grob (Svehrvatski grob)“ (2019:140). Povijesna cjelina završava razmišljanjem Jozе Čikoša o Domovinskom ratu i teologiji, odnosno može li se i treba li teološkim rječnikom govoriti o Domovinskom ratu. Misli da treba vratiti dostojanstvo i ponos domovini i njenim ljudima te ne treba jadikovati već napraviti program koji će omogućiti filozofsku i teološku izobrazbu mladih koji će preuzeti odgovornost „za politički, društveni, kulturni i moralni izgled Hrvatske.“ (2019:151).

U cjelinu posvećenoj književnosti uvršteno je 12 radova. Obuhvaća glagoljaško razdoblje stvaranja u Lici te tematizira stvaralaštvo i život osoba rođenih Ličana i onih koji su živjeli ili pisali o Lici. Na početku je tekst Vesne Badurina Stipčević o pasionskim tekstovima u ličkom glagoljaškom *Pariškom zborniku* 73 iz 1375. godine koji sadrži biblijske i liturgijske tekstove pisane glagoljicom. Riječ je o četiri pasionska teksta Muke Kristove koji slijede latinski tekst, ali pomlađuju leksik da bi bio razumljiviji i prihvatljiviji čitateljima. Autorica zaključuje da tekstovi muka „nasljeđuju staroslavensku tradiciju i ujedno su spona prema mlađim, narodnim jezikom pisanim književnim spomenicima.“ (2019:162). U *Pariškom zborniku* je i tekst pasija svete Margarete, a značajan je kao najstariji „tekstualni prethodnik i glagoljskih zborničkih verzija i latiničkih prikazanja“ (2019:167). Tanja Kušćević i Mateo Žagar pišu o jezičnim usporednicama u tri teksta: *Muci po Mateju* iz 1562., *Berlinskom misalu* iz 1402. i *Misalu Pavla Modrušanina* iz 1528. Analiza je uključila grafiju, deklinaciju imenica, glagolski sustav i leksik. Istraživanje je pokazalo do-

kidanje crkvenoslavizama, ali nije pokazalo vezu s ličkom baštinom kako su se nadali autori. O propovijedi na Veliki petak u Kolunićevu *Korizmenjaku* pišu Andrea Radošević i Marinka Šimić. Propovijed su koristili svećenici na području Like i autorice je analiziraju na književno-povijesnoj i jezičnoj razini te su pokazale da se jezik sastoji od crkvenoslavenske, čakavske i kajkavske komponente. Jasminka Brala-Mudrovčić donosi semantičko-stilsku analizu pasionskog spjeva rođenjem ličanina Jurja Sertića *Muka Gospodina našega Isukersta*. Neliturgijski tekst o prenju Isusa s đavlom iz *Oxforskog zbornika*, rukopisnog zbornika iz 15. stoljeća s područja Like, analizira Marija-Ana Dürriegl. Kompozicijska i stilska analiza pokazuje da je tekst prenja ujedno i propovijed što svjedoči o polifunkcionalnosti hrvatskoglagoljskih tekstova. Željko Vegh piše o kultu težačkog života u propovijedima Ličanina Šime Starčevića koji se koristio motivima bliskim slušateljima. I Vesna Grahovac-Pražić piše o Šimi Starčeviću, analizira propovijedi iz njegovih *Homelija* (1850.) s obzirom na pasionske teme. Josip Bratulić piše o križnom putu Senjanina Mateše Antuna Kuhačevića, političara i pjesnika, koji je veliki dio života proveo u zatvoru. Analizira njegova pisma, prozne i lirske zapise. Odgovor na pitanje *Zašto čitati Frana Biničkog* danas daje Ljiljana Sabljak. Misli da i danas možemo pronaći uzore nesebične žrtve u njegovim tekstovima te Biničkom dati pravo mjesto u *društveno-duhovnom-kulturnom krugu*. O slici Like u pripovijetkama Mile Budaka piše Ivana Sabljak te uočava da tu sliku čine temeljni motivi: zemlja i ognjište. Hrvojka Mihanović Salopek u tekstu *Pasionske teme u opusu isusovca Milana Pavelića* piše o pasionskoj tematici u njegovim pjesmama i o pasionskim temama u Pavelićevim prijevodima himni te zaključuje da je *prepjeve oplemenio vlastitim umjetničkim jezikom* i postigao visoke domete. Antonija Zaradija Kiš posvećuje članak sjećanju na sestru Mariju Agnezu Pantelić predanu istraživačicu hrvatskoglagoljske problematike, pa i ličkih rukopisa. Autorica u to ime analizira dva djela *Novakov misal* i *Ročki misal* s naglaskom na molitvama za mrtve.

Svakako je vrijedna cjelina s naslovom *Glazba* koja je uključila šest tekstova. Pored istraživanja ona donosi i osobna iskustva autora. Goran Doliner piše o značaju Kuhačeve glazbene građe i stvaranju arhive zvučnih i zapisanih glazbenih izvora. O motivici zrinsko-frankopanske tragedije u hrvatskom glazbenom stvaralaštvu piše Rozina Palić-Jelavić. Polazeći od povijesnog okvira preko motiva u književnosti i likovnoj umjetnosti te proučavajući tisak i sačuvane Zajčeve partiture zaključuje da je on autor triju skladbi: Frankopanova davorija, orkestralne Fantazije Zrinjskoga i Frankopana te koračnice Zrinski-Frankopan. Značajan je prilog tekstu, notni zapisi te popis izdanja i preradbi djela. O Franji Serafinu Vilharu Kalskom, svestra-

nom i plodnom glazbeniku iz 19. stoljeća, rođenom Slovincu koji je radio i živio u Hrvatskoj (Karlovac, Sisak, Split, Gospić, Zagreb) piše Franc Križnar. U Gospiću je bio gradski kapelnik i zborovođa pjevačkog društva Velebit i crkveni orguljaš. „Bitno je reći da je Vilhar obogatio hrvatsku glazbenu romantiku nacionalnog smjera.“ (2019: 441). O glazbeno-scenskom događaju iz 2001. *Kordunski Uskrs* piše Miroslav Hadžihusejnović Valašek. Opisuje događaj, donosi transkripciju snimaka sa zapisom na CD-u o događaju, navodi sudionike, autore tekstova te sjećanja sudionika. Istraživanje, revitalizaciju i predstavljanje pučkih korizmenih (vokalnih) tradicija Like i Gacke smatraju važnim Joško Čaleta i Ivan Buljan, a model javnog predstavljanja presudnim. Pišu o nastajanju koncerta izvedenog u Gospiću prilikom otvaranja znanstvenog skupa pod nazivom *O Isuse izranjeni...* Posebno su istaknuti napjevi *Gospin plač* iz Donjeg Lapca i korizmeni napjev iz Perušića. U tekstu *Pasionska baština Like i Gacke* Anđelko Kaćunko piše o crkvenom pjevanju u župi Sv. Stjepana Prvomučenika u Kopolju. Ističe važnost i doprinos crkvenom pjevanju svećenika kroz prošlost. Spominje i osobni doprinos pjevanju te ističe neke značajke kopoljske crkvene glazbene baštine.

Najmanje radova ima cjelina *Likovnost*, svega tri priloga. Liljana Domić u članku piše o velebitskim mirilima, povezuje postaje mirila s opusom *Mirila* Josipa Zankija, suvremenog slikara, i s Via Doloresa, ulicom kojom Isus nosi križ. Polazi od 14. postaje Križnog puta koju smješta u religiozni krajolik Like i Zoranićevih *Planina*. O gospićkoj Katedrali piše Antonia Došen. U članku govori o gradnji, arhitektonskoj koncepciji, opremi, stradanju i obnovi katedrale *Navještenja Blažene Djevice Marije*. Zbornik donosi sjećanje Mladena Iblera na Zdenku Sertić, slikaricu i etnografkinju u čijem opusu nalazimo i ličke motive.

Na kraju zbornika su zapisi o simpoziju. Smiljana Šunde nadahnuto piše o boravku u Lici, autor fotografskih zapisa je Stjepan Pepeljnjak.

Zbornik je hvalevrijedan doprinos široko shvaćenom prostoru Like, prostoru znanstveno neizmjenjnih istraživačkih mogućnosti. Posebice je značajno što su, možda i po prvi put, objavljeni tekstovi koji tematiziraju glazbu i likovnost na području Like. Nije dobro što zbornik nije znanstveno recenziran jer je riječ o međunarodnom simpoziju kao i to što su neki radovi već prije objavljeni. Naravno, ove opaske ne umanjuju vrijednost priloga objedinjenih u zborniku, rijetkom djelu u cjelini posvećenom ličkom prostoru i temi pasije duboko ugrađenoj u kršćanski i nacionalni identitet Hrvata.

Vesna Grahovac-Pražić